

”יומי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם” (אסתר ט, כח)

[שיחה לפורים – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, כרך ב' בחלק ”מועדים”, שיחה 9. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

חז”ל למדו מהפסוק הנ”ל, שאפילו אם יתבטלו כל המועדות לעתיד-לבוא, חג פורים לא יתבטל. וי”א שגם יום כפור לא יתבטל (”מדרש שמואל”, ט). וכן בתקוני זהר (תיקון כ”א, עם פי גר”א, עמ” 128) דרשו ”פורים” אתקריאת על שם ”יום כפורים”. **ויש לשים לב** שלא אמרו להיפך ”כפורים = כמו פורים”, כשגרת-לשון המפורסמת והמוטעית. – נרצה לחקור, להגות ולעיין, למה זה?

[א] **ההשוואה הראשונה העולה לדעת, היא המשנה**: ”צאינה וראינה... ביום חתונתו” זה מתן תורה (שהיה ביום הכפורים, רש”י על תענית כו:). והרי היה לנו מתן תורה גם ביום פורים, ”קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם” (שבת פח.). אלא שביו”כ קבלו הלוחות (= **תורה שבכתב**) ובפורים קבלו **תורה שבעל-פה** (כך מבואר בתנחומא, פרשת נח, שאמרו ”נעשה” על הכתב. אבל על תקנות וגזרות שבע”פ היו זקוקים ל”כפה עליהם הר כגיגית... ובימי אסתר קבלוהו ברצון”/ ע”ע שו”ת חתם סופר, או”ח ר”ח).

[ב] עוד חידוש בהיקש זה בין פורים ליום הכיפורים כותב הגר”י הוטנר (”פחד יצחק”, עמ” נד) שביום הכיפורים אנו מוסרים מודעת מחאה נגד מה שבחיצוניותנו אנו חוטאים כל ימות השנה. ובפורים אנו מסלקים את מודעת הר סיני (התנצלנו שהיתה אז ”כפה עלינו הר”). וזהו לפרסם כי באמת אמנם-כן פנימיותנו דבוקה בהקב”ה, אפילו נגיע לדרגא של ”לא ידע בין המן למרדכי”, ואין אנו זקוקים לשום כפיית הר עלינו.

[ג] עוד חידוש שם הגאון הנ”ל (מו-מז) ע”פ שבת פט: מה שאמר יצחק אבינו להקב”ה פלא עלי ופלא עלך, הוא כי בברכות (יז.) מבואר שרצוננו לעשות רצון אבינו שבשמים. רק מי מעכב? **שאר שבעיסה** (= יצה”ר) **ושיעבוד מלכויות**. ומי הביא לידי כך? מצד אחד, הקב”ה שהוא יצר את יצה”ר ”שאר שבעיסה”, ועוד מתחרט על כך (סוכה נב.). ומצד שני, יצחק שהוליד את עֵשָׂו (=הסמל הראשי של שיעבוד מלכויות). לכן התיקון הוא – ביום הכיפורים אנו מתעלים לדרגת מלאכים ומבטלים יצה”ר (יומא כ.) – ובפורים אנו מבטלים שיעבוד מלכויות, ע”י הריגת שונאינו צאצאי עֵשָׂו: ”ואיש לא עמד לפניהם כי נפל פחדם על כל העמים” (אסתר ט, ב.). ובזה מבואר מאד מה ההשוואה בין פורים ליום הכיפורים – כי ע”י שניהם אנו עושים את התיקון השלם.

[ד] נוסף כאן גוון נוסף. מהר”ל מבאר (”אור חדש”, עמ” סט, קלה) מה ההבדל בין פורים לכל המועדות. במועדות, ההשתדלות היא מצד ישראל להיות דבקים בהקב”ה – ומצדנו כנבראים, יש קץ וגבול. אבל פורים בא לבטא הבחירה העליונה מצד העילה ית”ש, ולזה אין שום קץ וגבול. ודברים אלו הובהרו גם כן ב”נצח ישראל” (פ”א על סמך דברי ר”מ בקידושין לו.), ”בנים אתם לה’ אלהיכם”, ואפילו יחטא ישראל, הרי זה רק מצד האנושי בלבד. אבל אותו קשר עילאי ונצחי שמצד העליון ית”ש, לא יופסק ולא יבוטל כלל. וזה לשונו: ”ואם ישראל סרו ופרשו מן אביהם, זה מצד העלול עצמו. אבל מה שהוא ית’ אב ועילה לישראל, לדבר זה אין הסרה כלל. כי אין ההסרה שלהם רק (אלא) מצד העלול עצמו ולא מצד העילה” (דף סו.).

והם הם הדברים שכתב "שפת אמת" (על שמות, דף 195, פורים, תרס"ה) – "הדעת בא ממוח, אבל למעלה מהמוח אי אפשר להשיג, כי הוא למעלה מהדעת, לכן נקרא כתר... כמו שהגולגולת למעלה מהמוח. ומשם באה ישועה בימי מרדכי ואסתר, הגם שכל השערים ננעלו. לכן עשה המן עץ גבוה נ' אמה. (ע"י מהר"ל, דף קעז)... (ש)קל המועדות הם עדות על יציאת מצרים, עד לא נשקענו בני שערי טומאה, ולכן זכינו לקבל תורה ביום נ' לספירת העומר. והם בחינת (ספירת-)דעת, ונקראו מועדי ה'. אבל לעתיד תהיה לבני"י התקשרות למעלה מן הדעת, ולכן ישועת פורים לא תתבטל, כי היא עדות על 'חלק ה' עמו'. ולכן אפילו אין להם מעשים (טובים) כלל, חפץ בהם המלך... לכן חייבים לבסומי בפוריא עד דלא ידעו!" עכ"ל.

ביאור דבריו. הרי מסרו לנו ("אור החיים" על שמות ג, ח ד"ה "וארד להצילוי") כי אילו נשתהו ישראל במצרים עוד רגע אחד, שוב לא היו נגאלים. כי היו שוקעים בשער החמשים של שערי טומאה. ויש לנו לשאול: מה הוא השער הנורא הזה, שער החמשים? כדי להבין מה בין רע לרע, מה בין שחיתות לשחיתות, כדי להכיר מה הוא הקו האדום שהעובר אותו אין לו משם דרך חזרה אל הקודש, נלמד לקח מן דברי הרמב"ם: הפורש מן דרכי ציבור ולא משתתף בצערם ובשמחתם "אע"פ שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ולא נכנס בצרתן... והולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם, אין לו חלק לעוה"ב" (הלי תשובה, ג, יא). כאשר היו אבותינו במצרים, אמנם "הללו עובדי ע"ז והללו עע"ז, הללו מגלג-עריות והללו מגלג עריות" (זהר ב, קט) אבל הם שמרו על ייחודם הלאומי. הם לא שינו את שמם ולשונם. (ויק"ר פרשה ל"ב, וככל ביאור מהר"ל ב"גבורות ה"י, סוף פ"מג). אבל כאשר הגיעו למצב שעוד מעט רגע קט ויאבדו גם את השינוי המבדיל הזה, ויָראו את עצמם כאילו הם מצריים ממש, אזי תאבד כל תקוה.

זאת אומרת, גם כאשר יהודי קלקל ופשע והרשיע והשחית עד אין שיעור, וכמו שעשה עכן שעבר על חמישה חומשי תורה (=כלומר, על כל תרי"ג), עדיין הוא בדרגתו. "ישראל – אע"פ שחטא, ישראל הוא!". (סנהדרין מד.) והענין, כי ה' בחר בהם עוד מלפני שברא עולם ומלואו (עיי' רמב"ן על דברים פרק ל"ב, פסוק כ"ו. ודבריו מבוססים על "נשמת שדי" שהזכיר בפירושו לבראשית ב, ז, / וע"ע מהר"ל על אבות דף יג, / ר' צדוק, "רסיסי לילה", דף 39, קטע כח). וכדברי מהר"ל: "אין לישראל שום הסרה מן ה', מפני שהם נבראים מן ה' בעצם וראשונה, ודבר זה אין לו סילוק והסרה כלל" ("נר מצוה" על חנוכה, דף יג. ע"ע "גבורות ה"י, פ"ס: "אווה"ע טפלים אל האומה הנבחרת, והכל בשביל ישראל, והם, ישראל, נבראו בשביל עצמם"). "שער החמישים" הוא הקשר הלאומי של היחיד אל כל כלל ישראל בהבדלותם מכל העמים – בניצוץ זה הם מקושרים לאל יחיד אשר שמו נקרא על אומה יחידה, וזה שער החמישים. אבל באבדן סימן מובהק זה, הם נאבדים ח"ו. ולכן ה' מיהר לגאלם בחפזון.

זהו הנרמז בדברי רבי (אע"ג שאין הלכה כמותו!) – "כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר חוץ מן... " (יומא פה: "עיצומו של יום מכפרי"). שיטה זו קיבל רבי מרשב"י רבו שהיה תלמיד מובהק לרבי עקיבא, ורבי עקיבא הוא האומר, "מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל" (יומא פה:). והענין של המקוה שגם בלי כוונת הטובל, אם נפל תוך המקוה הרי הוא נטהר. ולפלא שרבי הביא אגדה זו תוך המשניות, שהן ע"פ רוב מיועדות לדברי הלכה בלבד. ולמה הביא? אלא כי כאן הזכיר גם שיטת עצמו, שיום כיפור מכפר גם בלי תשובה, בגלל רצון ה' שבני"י יהיו נקיים מחטא! ולמרות שרבי הוא "דעת יחיד", כאן נתלה באילן גדול – רבי עקיבא – לפרסם דעתו.

זהו ג"כ הנאמר בתנא דבי אליהו רבא (בנקיצור תדא"ר) [פ"א] – "ימים יוצרו, ולא אחד בהם", שיום-הכיפורים אינו בחשבון שאר ימות-השנה. המדרש מבאר שם שאין לה' שמחה בעולם כמו שמחתו

למחוק שטרי-חובותיהם של ישראל. ובכן גם חודש אדר ב' אינו בחשבון י"ב מזלות הרקיע, והוא מעל לטבע. (וכן אדר א', שאדר ב' נכלל בו).

עכשיו קצת מובן מה שמהר"ל פירש "צריך שיהיה השיכרות כל כך עד שישתלק השכל" ("אור חדש", עמ' מט, קלה, רכא) כלומר, ללא כח השתדלות של האדם, ובכל זאת נשאר הישראלי דבוק בקונו ית' – וכדברי "שפת אמת" בסוף הקטע הנ"ל. כמובן, כל זה אמור באדם כזה שלא ייכשל אז בשום חטא, ואפילו לא יפסיד כוונתו בברכת-המזון (כדברי "ביאור הלכה", סי' תרצ"ה). פשיטא שאנו מקיימים מצוה זו בכך ששותים יין יותר מהרגלנו, ואח"כ בהשפעת היין **הולכים לישון**, כהדרכת הרמב"ם (הלי מגילה ב, טו) ורמ"א (או"ח תרצ"ה סעיף ב') – ואז אין השכל פעיל כלל (בְּשִׁינָה), ומתקיים "עד דלא ידע".

דוקא בגלל קשר ברור זה של "בורא אחד שברא נברא אחד" ("נצח ישראל", דף טז) חייבת לשרור אחדות ממש בין כל ישראל זה לזה. כדברי מהר"ל ("אור חדש", דף ריג) על "לָךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים" (אסתר ד, טז) שלכן תקנו לנו משלוח מנות איש לרעהו, כדי לבטל את המצב של "מפוזר ומפורד" (אסתר ג, ח).

וביאר "שפת אמת" הנ"ל שבשכר אחדות זו זכינו אז לבנין בית המקדש השני. הלא הוא נחרב ע"י שנאת חנם, ונבנה בימי אסתר ע"י אהבה זו, שהתבטאה ב"משלוח מנות איש לרעהו".

מהר"ם אלשיך כתב (על ויקרא יט, יח): "נפשות בני ישראל נמשכות מכל הכוחות העליונים, זו מבחינת חסד, זו מגבורה וזו מרחמים. ובהתאחדם למטה, יתחברו שרשיהם למעלה... ולהיפך, ע"י הפירוד ביניהם ע"י חרב בית המקדש".

וכן כתב "**כלי יקר**" (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל" – לא היו ראויים לתורה עד שהתחברו. כי מפני הפירוד, זה אוסר וזה מתיר, ונעשית תורה כב' תורות, וזה החטא של "לא תתגודדו". ולכן ניתנה תורה בסיון שמזלו "תאומים"! (=שהם שווים זה לזה) עכ"ל. ולכן, גם בפורים כתיב (אסתר ט, כז) "קימו וקבֵּל" (ול בניקוד קובץ, אבל הכתיב הוא בלשון יחיד!). כלומר, מתוך הצרה נתהדקו יחד כאילו היו איש אחד בלב אחד.

היינו מה שכתוב: "והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים. ונתתי להם לב אחד **ודרך אחד** (!) ליראה אותי כל הימים לטוב להם ולבניהם אחריהם" (ירמיה לב, לה-לט). כלומר, מה שיש לנו ה' אחד מחייב שיהיה לנו מנהג אחד ודעה אחד ["דרך אחד"], לא חילוקי דעות.

וזהו כוונת דברי מהר"ל שכתב ("נצח ישראל", תחילת פרק י') – "כי השי"ת הוא יחיד בעולם, איך לא יהיה לו בעולם אומה יחידה כמו שהוא יחיד? "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שמו"ב ז, כג) שיש להם התורה ובשביל זה הם עם אחד, ולא כמו שאר עמים שאין להם תורה מן השמים, רק שיש להם דת נימוסית בעלת פנים הרבה (=שכל אחד ואחד מוסיף פרשנות לפי נטיות לבבו). וע"י התורה "תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם"

(במדבר טו, טז) **ישראל הם עם אחד** ("נצח ישראל", תחילת פי"ו ויש להביא מקור לדבריו מן תנחומא, קרח, קטע ה'). [תוספת התלמיד. ראה דברי רש"י לדברים כג, יט – "דבר אחר, עמים הר יקראו. ע"י פרקמטיא של זבולון, תְּנָרִי עֲכוּ"ם באים אל ארצו והוא עומד על הַסֶּפֶר (על גבול הארץ סמוך לים). והם אומרים: הואיל ונצטערנו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה. והם רואים כל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהעכו"ם אלוהו של זה לא כאלוהו של זה; ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה ומתגירין שם, שנאמר **שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צִדִּיק**"]

וכן כתב מהר"ל על שני ת"ח המקשיבים ז"ל: "הם נעשים אחד לגמרי ע"י התורה שהיא אחת, וכאשר אינם מקשיבים ז"ל להיות מתחברים ביחד, וכאילו היה ח"ו חילוק בתורה – לכן השכינה מסתלק מישראל... כי לכך השכינה בישראל שיש להם תורה אחת, כמו שהוא ית' אחד" ("ניתבות עולם", תורה, פי"ו).

זהו הלקח העיקרי של פורים הדומה ליום הכפורים. יש להבין מה היא עצמיותנו שאנו בני אֶל-הָי, ומה תפקידנו, שאנו ממלאים אחרי רצון אבינו שבשמים. ולכן יש צורך לאחדות שורשית ולבבית כזו שהיא ממעל לכל הבדלים זוטריים חיצוניים שפָּנו. המאחד אותנו הוא יותר מן המבדיל בינינו.